

REACTIE OP W. GELDOLF: DE HERKOMST VAN DE LAKENVELDER KLEURAFTEKENING BIJ RUNDEREN

door S. Bottema, Norgerweg 129, 9494 PB Yde

Naar aanleiding van het artikel van Geldolf laat ik een aantal opmerkingen en enige informatie volgen. Allereerst enkele opmerkingen bij de punten die Geldolf behandelt.

1. Kleurvariant van zwart- en roodbont

Dat de bonte aftekening bij FH.vee aan variatie onderhevig is, mag bekend worden verondersteld. Dit bont is wel gebaseerd op vaste erfelijkheidsfactoren. In hoofdlijnen is zwart of rood in drie partijen aanwezig, voor, achter en midden. Men kan door selectie de hoeveelheid kleur in twee richtingen fokken. Dan wel, de partijen sluiten zich aaneen of ze lossen zich geleidelijk op. In een grote veestapel zonder gericht fokbeleid kwamen vroeger meer factoren voor de productie en verspreiding van kleur voor. Vooral door geselecteerde fokstieren heeft men deze factoren geleidelijk laten verdwijnen.

De halfbonten of omgekeerde lakenvelders worden wel genoemd maar afbeeldingen zijn mij niet bekend. Het is zeer de vraag of het hier erfelijke patronen betref of toevalsproducten die niet zuiver te fokken bleken te zijn. Dit is m. i. bij de lakenvelder geit het geval. Zo nu en dan treden deze dieren op maar een fokstam die dit patroon constant vererft is mij niet bekend. Vaak hebben deze dieren nog een witte bles. In feite is het lakenvelder patroon bij geiten gebaseerd op een factor die over grote gebieden in Europa en Azië voorkomt en die het fraaist te zien is bij de Schwarzhal en de daarvan afstammende Bagot in Engeland. De hele voorkant van zulke geiten is zwart, de achterkant wit. Fokt men daar een zwarte achterkant aan dan heeft men een lakenvelder geit. het blijkt echter dat het steeds de voorkant is die het meest constant vererft. Koeien met een dergelijk Schwarzhal-patroon zijn mij onbekend.

2. Gefantaseerde herkomst

Over van Muilwijks ideeën ben ik het volledig met Geldolf eens. Van Muilwijks beweringen zijn nooit door bewijzen gestaafd.

Met zijn eenkleurige "intermediären" snijdt Geldolf een belangrijk punt aan. Zij kwamen voor en komen nu nog voor in de lakenvelder fokkerij, het is mij echter niet duidelijk waarom juist deze intermediären de productie van de veestapel van Mr. Jochems negatief beïnvloedden. Ook Jochems lakenvelders zullen niet hoog in de productie gestaan hebben, zeker niet nadat Jochems van Lord Stuart de Belted Galloway stier Boreland Harry had gekocht voor het verbeteren van het kleurpatroon.

Is het juist om deze eenkleurige dieren "intermediair" te noemen? Hoe is het gesteld met de genetische kant van de lakenvelderfokkerij? Wel daarover is niet zoveel bekend. De enige die bewust proeven op dit gebied gedaan heeft is Dr. Kuyper, destijds directeur van de Diergaarde Blijdorp. Kuyper deed in 1919 op verzoek van en in samenwerking met de Meppeler koffiëbrander Roei Houwink een proef met een lakenvelder stier op de meente van Havelte. De Havelter boeren waren gewoon hun jongvee met een stier in te scharen op de gemeenschappelijke weide. Zij waren best bereid om in dit geval een door Kuyper georganiseerde lakenvelder stier bij het jongvee toe te laten. Dit jongvee bestond meest uit bonte dieren en een enkel dier met blaarkop aftekening. Bij de kalveren die uit deze fokkerij geboren werden waren een aantal slechte lakenvelders. De blaarkoppen wierpen kalveren zoals wij die eerder op een foto van Marleen Felius zagen als cover van dit tijdschrift. Wel een lakenvelderaftekening maar ook een

blaarkop. Verder waren er bonte kalveren en last but not least een aantal eenkleurige dieren.

Kuyper kwam tot de conclusie dat de lakenvelder aftekening onvolkomen dominant was. Deze conclusie is niet meer houdbaar omdat later bleek dat wel degelijk uit een kruising van een lakenvelder en een bont dier een goed getekende lakenvelder kan ontstaan. Veel eerder zou men veronderstellen dat de "expressie" van de lakenvelder factor niet 100% is waardoor veel dieren witte voeten of staartpunt vertonen. Bovendien kunnen we uit de gegevens van het experiment in Havelte concluderen dat de stier die daar gebruikt werd niet fokzuiver was voor de lakenvelder aftekening. Omdat laken-velders in die tijd weinig gericht gefokt werden, was ook de kans gering dat men een homozygoot exemplaar aantrof.

Kuyper bevestigde met zijn experiment dat de lakenvelder aftekening verband hield met eenkleurigheid. Immers het nieuwe wat optrad in zijn proef waren een aantal dieren die effen gekleurd waren. Op de eenkleurige dieren kom ik verder in dit artikel terug, eerst volg ik het betoog van Geldof.

Geldof stelt dat men door lakenvelders te kruisen met productieve eenkleurige rassen de productie had kunnen verhogen en daarbij de aftekening had kunnen behouden. Hoewel je je kunt afvragen watje uiteindelijk doel is, het behoud van een lakenvelder ras of alleen maar het behoud van de aftekening, heeft Geldof in dit opzicht gelijk. Hij schrijft dat de omstandigheden tegen waren. Waar moest dit eenkleurig hoogproductief melkras vandaan komen? De meeste eenkleurige rassen waren geen melkrassen. Slechts Angeln leek voorhanden. Bovendien zou men destijds niet hebben hoeven rekenen op steun van overheidsorganisaties en stamboeken maar eerder op zware tegenwerking.

3. Herkomst uit eenkleurige rassen

Ik deel Geldofs mening over de visie van Lantinga. Het vervolg echter van zijn betoog onder punt 3 is m.i. voor een andere uitleg vatbaar. We zien dat in andere streken en dan vooral bij eenkleurige rassen dieren met lakenvelder aftekening voorkomen. Geldofs visie is dat in de loop van de tijd stiertjes met lakenvelder aftekening vanuit Nederland op allerlei plaatsen terecht gekomen kunnen zijn. Hij illustreert dat met het ontstaan van fokgroepen lakenvelders in Amerika. In dit idee wordt Geldof gesteund door Timothy Ash uit Wales die een fraaie kudde Welsh Belted heeft en die zowel m correspondentie als tijdens persoonlijke gesprekken door mij niet van een andere mening te overtuigen was. Ash is van mening dat importen van Nederlands vee ten tijde van William III er voor gezorgd hebben dat nu nog een lakenvelder variant van het zwarte Welsh vee bestaat.

Tegenover de mening van Geldof en Ash staat die van Lord Stuart. In zijn standaardwerk over het lakenvelder vee stelt Lord Stuart dat deze aftekening zo nu en dan optreedt bij eenkleurige rassen. Stuart was zelf een van de meest vooraanstaande Belted Galloway fokkers, president van de Belted Galloway Society en zijn dochter heeft deze traditie voortgezet. Stuart wijst er op dat de Galloway meestal eenkleurig is, evenals de Welsh. Lakenvelder aftekening komt verder voor bij het Braunvieh, bij het donker-eenkleurig vee van Buiten-Mongolië enz. Zelf heb ik scherp opgelet bij het vee

in de Balkan en in het Nabije en Midden Oosten. In Bulgarije en Griekenland heb ik nooit lakenvelders gezien. In Syrië vertonen de mengsels van donker Anatolisch en bruin Baladi vee deze aftekening niet. Anders ligt echter de zaak op de hoogvlakte van Anatolië. Bij intensieve speurtochten in Turkije vond ik hier en daar streken met een redelijk aantal lakenvelder dieren onder de eenkleurige. Het percentage kon in een kudde wel oplopen tot 5%. Afbeeldingen bij dit artikel laten dieren zien uit de buurt van Adapazare en het gebied ten noorden daarvan. Zou dit vee deze aftekening vertonen door Nederlandse importen? De Nederlandse en vooral de Friesche vee export heeft al een lange traditie en

vee is verscheept naar alle streken van de wereld. Export is een kostbare zaak. Niet alleen wordt kwaliteitsvee gevraagd, het vervoer en de formaliteiten maken dat zulk vee erg duur is. Men laat zich daarbij niet afschepen met een Nederlandse lakenvelder zonder papieren en van dubieuze afstamming. In die delen van Turkije en Syrië waar men ingekruist heeft met FH. is het product meestal zeer minderwaardig. Het anatolische vee is beslist een goed ras, aangepast aan de vaak barre omstandigheden. Het is er tegen bestand om grote afstanden in de hitte af te leggen en dan nog goed te gedijen op een schrale bergkruiden vegetatie. Kruisen met FH. is totaal geen verbetering. Treft men echter Anatolische runderen met lakenvelder aftekening aan dan verschillen zij niet van de eenkleurige dan door de witte band. Het is niet aannemelijk dat juist in de binnenlanden van Monglië of Anatolië de invloed van Nederlandse lakenvelders voelbaar zou zijn. Ik ben het dan ook met Lord David Stuart eens dat men de origine van de lakenvelder aftekening juist bij eenkleurige rassen moet zoeken.

Wanneer we zien hoe eenkleurigheid vererft dan blijkt zwartbont X Jersey een effen zwart kalf op te leveren. De factor eenkleurig domineert over bont en de factor zwart over bruin. Dit verschijnsel zien we bij kruisingen met eenkleurige Franse vleesrassen ook. Nu blijkt (Geldof illustreert dat met het voorbeeld van het veebestand bij Mr. Jochems) dat als we de kruising lakenvelder X zwartbont uitvoeren we eenzelfde resultaat kunnen krijgen nl. een eenkleurig dier. M.a.w. de lakenvelder kan net als een Jersey of een Piemontese een eenkleurig kalf produceren en gedraagt zich in dat geval zelf als een eenkleurig rund. Dit wijst er op dat er genetisch een nauwe samenhang bestaat tussen lakenvelder aftekening en eenkleurigheid.

Man kan aanvoeren dat niet in alle gevallen het kruisingsproduct eenkleurig is, zoals bleek uit de proef op de Havelter meente. Dit kan waarschijnlijk verklaard worden dat veel lakenvelder stieren naast de dominerende factor lakenvelder nog de recessieve factor bont bezaten. Wanneer in een beslag lakenvelders zo nu en dan toch nog een eenkleurig dier optreedt dan kan men stellen dat dan de recessieve factor voor effen nog weer naar voren komt. Dit is vergelijkbaar met het optreden van een rood kalf uit zwarte ouders, het bezitten van eenkleurige dieren was voor Mr. Jochems altijd beter om mee terug te kruisen dan om bont bloed in te voeren. Deze manier van fokken was meer uit nood geboren dan de snelst mogelijke weg naar een zuiver beslag lakenvelders nl. uit zuiver materiaal. Hengevelds opmerking zou dus enigszins aangepast moeten worden "als men twee fokzuivere dieren van deze kleur paart dan zullen bestendig de afstammelingen dezelfde kleur bezitten".

4. Bewuste selectie sinds de 17e eeuw

Echt goede bewijzen zijn daar nauwelijks voor aanwezig. Zowel in Nederland als in Engeland komen redelijk tot goede beschrijvingen van rundveerassen pas in de 19e eeuw. Voor die tijd is er natuurlijk al het een en ander gepasseerd. De eerste vermeldingen van dieren met lakenvelder aftekening zijn in beide landen ongeveer even oud. Dat neemt niet weg dat voor die tijd al transporten van lakenvelders van Nederland naar Engeland of omgekeerd mogelijk waren. Er zijn echter geen bewijzen, het is interessant om Stuarts informatie over de Galloway te lezen. Zo'n driehonderd jaar geleden kwam bij dit ras witrik, blaarkop en de huidige kleurslagen voor, slechts bont wordt niet vermeld. De huidige kleurslagen zijn effen zwart, het meest voorkomende, verder lakenvelder, "dun" of heel zelden wit. Uit de registratie van de Galloways blijkt dat de erfelijkheid van de lakenvelder aftekening gecompliceerder is dan ik in dit stuk suggereer. In de vijftiger jaren trad in een langdurig geregistreerd bestand zwarte Galloway, de bekende Kirkbright fokstal, een ideaal lakenvelder exemplaar op. Als de factor lakenvelder dominant is over eenkleurig, kan er slechts door mutatie een lakenvelder optreden. Bestaat er voor sommige eenkleurige rassen een hoge mutatie frequentie? Moet men dat concluderen uit de Galloway, Welsh Black, Anatolisch rund en Mongools rund? Het is namelijk opvallend dat men er bij een aantal andere eenkleurige rassen nooit over hoort. Uit de mogelijkheden die

Geldof naar voren brengt sluit mijn laatste betoog aan bij zijn punt b. Spontane vorming van het patroon bij eenkleurige rassen. Voor Nederland betekent dat wanneer hier lakenvelders optraden zij hun oorsprong hadden in eenkleurige dieren die hier eens aanwezig zijn geweest.

Literatuur

Lord David Stuart, 1970, *An Illustrated History of Belled Cattle*. Scottish Academic Press, Edinburgh.

Belted Galloway, Quitting Power, Engeland

Belted Weisti van Timothy Ash.

Lakenvelders in een kudde anatolisch vee tussen Bolu en Adapazare in Turkije

Lakenvelder koe met kalf bij Adatepe in Turkije.